

Mravní názory M. Viktorina Kornela ze Všehrd.

Bohuslav Šejha r.

Pročítáme-li Všehrdovy „Knihy devatery“, musí překvapiti nás neobyčejná nábožensko-mravní úroveň spisovatele, zameštaného jedinou touhou: osvětliti cestu k právu a spravedlnosti, ukázati ji dobrým, pomoci slabým a utlačovaným, ztrestati nespravedlivé. Hluboký, šlechetný duch, odklojený vznešenými zásadami humanismu, dovede si zachovati neličený obdiv a úctu pro vše domácí. Česká revoluce náboženská a přední její představitelé nezůstali bez vlivu na našeho mistra. Z oné pryšší ta nezlomná víra ve spravedlnost, z těchto hluboké myšlenky filosofické, provanuté duchem lidskosti a lásky k bližnímu. Všehrd neuzavírá se proudům cizím, naopak pilně je sleduje, ale dovede neobyčejně bystře odlišiti co novota přináší dobrého a co sluší zavrhnouti, v čem dlužno dáti přednost cizině, v čem přidržeti se vlasti. Srovnejme jen přítele Všehrdova, proslulého katolického humanistu, Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic s místrem chirudimským! Jaký tu rozdíl! Ač různost náboženství nemohla zůstati bez vlivu na názory obou, nemůžeme popřít, že Všehrd dovedl si zachovati úplnou volnost a neodvislost v nazírání vůči cizině, jejíž myšlenkové proudy přehlížel jako vyškolený kritik, vybíraje jen to nejlepší, zatím co Hasištejnský dal se zcela strhnouti proudem, v kterém tonul, ztrácje poslední zbytky kriticismu. Všehrd je dále vzorným Čechem. Upřímný vlastenec hrdě hlásí svůj jazyk a „Knihy devatery“ píše jako skvělou obhajobu proti těm, kdož vynášeli vládnoucí latinu na úkor jazyka mateřského. Těmto pokrokovým a svobodomyšlným zásadám, jimiž provanuto je celé dílo, vděčíme, že v době, kdy v sousedství opanovala recepce římská — srovnejme reformu říšského soudu komorního Maksimiliánem r. 1495 — Všehrd vytvořil u nás své dílo — pravou právní perlu střední Evropy — ryze české nejen jazykém, ale i obsahem.

Všimněme si jen ušlechtilých pohrutek, které spisovatel uvádí, že vedly jej k jeho práci! Třeba hlavní důvod byl politický, nicméně i z nich vane duch neobyčejně šlechetný. Tak praví v Předmluvě, že toho neučinil „ani pro žádné darův očekávání, pro žádné odplaty ani pro chlubení mrzké . . . než aby mnohým anebo všem, vóbec užitečně poslúžil.“ „Od kterýchž ani darův ani větrné a padlé chvály nežádám; odplata mého úsilie Bóh a Slovo vtělené, a všech, jestli že kterým dobře poslúzím, buď vděčnost.“ Nečiní tak ani „pro chválu a lehký vítr od lidí pocházející . . . ale pro práv a země české rádoův připomínanie a chválenie, pro své i pro lidské nepaměti zpomoženie, pro užitek — ač však z toho jaký bude moci vzat býti“ (Zavřenie). Rady své dává stejně ochotně žalobci jako žalovanému, „oblažbrojí příhodnú přiodiv, proti nespravedlivým lidem i braní opa-

třil, aby spravedlivý uměl své spravedlnosti na vinném i dobý-
vati, původem jsa, i proti nespravedlivému žalobníku, pohnán
jsa, ji i sebe samého brániti.“ III. 14, pr. V knihách II. 30 pr.
praví, „aby spravedlivým ubitá cesta ukázána byla.“ Na jiném
místě „dává rady pohnanému proto, že všickni více přejí to-
mu, kdož se brání, než tomu kdož na druhého počíná a spíše
každý tomu pomáhá, kdož se nepříteli svému brání, než tomu,
kdož bitvu, válku, svádu, nebo jakúžkoli różnici počne“ (III. 13
pr.). Dílem svým však chce posloužiti toliko dobrým, pro ně
určuje své knihy, když praví: „Aniž já ty obrany (práva) pro
nepravé lidi psisuji, ale pro dobré, upřímné, spravedlivé, věrné
a prostné, neb bych velmi zle zemi poslužil, kdybych naučení
zlému, a ne obranu mužů dobrému dával; neb ne lotru paliců
struží, ale zbrojí a brání muže dobrého opatruji. Pakli se pohnou
dopustíš, znaje, že spravedliv nejsi, nepřistúpaj k soudu, smluv
se raději a včas rovné přijmi.“ II. 17. (Srovnej též kn. IX., 9,
IV. 3, 3.) Ale přes to hluboký základ náboženský velí Všehrdovi,
aby i nepřítelům odpouštěl a tím vysvětlíme si jiná dvě místa
Předmluvy, zásad daleko mírnějších: „A tak tudy má práce bude
moci i zlým k užítku přijíti, že se i škod i lehkostí uvarují.“
„Což na mně jest, chtěl bych rád těmito knihám a tímto mým
úsilím netoliko dobrým, ale také i zlým a nepřítelům svým
dobře posloužiti (neb nic tak dobře dobrému neslušie, jako žád-
nému uškoditi a komužkoli můž, dobře činiti; tiem člověk naj-
větší věci podoben učiněn bývá, když dobrým i zlým jednostajně
prospievá.)

Všehrd je velkým nepřítelem sporů a válek. Tak praví: „Do-
brému a múdrému všeho prvé rozumem zkusiti slušie než válekú
nebo súdem“ (III. 7). Často citována bývají jeho slova, která
 uvedl v Předmluvě „Knih devaterých“: „O právích raději než
o válkách psáti se mi chce, neb všem dobrým mílejší, užiteč-
nější a příjemnější má býti pokoj nežli válka; neb i válka se
ne pro válku, ale proto, aby z války pokoj byl přiveden, zdvíhá
a jest se lépe (vedle starého příslovie) tři léta súditi a sněmo-
vati, než jeden rok váletí, zvláště doma a v zemi, kteráž válka
domácie všech jiných najukrutějšíe a najškodlivějšíe.“ Několikrát
dovolává se přísloví: „Mlčie práva mezi železem“ (III. 23; IV. 11).

Slechtnost Všehrdova jeví se i v péči o sirotky a vdovy.
Nepoctivý poručník jest Všehrdovi vrcholem bezpráví, „je zjev-
ného zloděje horší a oběšení než zloděl siřničný, hodnější. Neb
zloděj cizím a neznámým, a těm, kteříž naň péči mají a proti
němu se opatrují a jenom se brániti mohou, s svým velikým ne-
bezpečenstviem, s prací a s strachem bére, ale onenno ty, kteříž
jsú jeho obraně a viere poručení, pod příkrytíem otcovského
a najbližšieho přátelstvie a pod obranú práva bezpečně a doma
lupí a statek jich, kteréhož jest povinen jiným všem brániti, sám
okrádá“ (V. 33, 12, text vladislavský). Jinde připomíná, že „vdo-
vám a sirotkóm jsme všickni z přirození a z viery pravé kře-
stánské obecně zavázání dobře činiti a jich proti nepravým všem

brániti a nikdyž v potřebách je neopúšťaťi“ (Předmluva). Ty, kdož nechti pracovati ve prospěch sirotkův, vyzývá Všehrd, aby poručenství nepřijímali (V. 33, 10). Těžce naříká, že pravých, spravedlivých poručníků je málo. („Ta místa, kdež mají právi poručníci býti, ještě jsou v nebi prázdná“ [V. 33.] nebo „mnohem spíše uziš klobu bílou nebo labuť černou než (řádného) poručníka“ [V. 39]). Připomíná, že sluší více děti, než ženu milovati „neb žena téměř každá mŕž jiného muže mieti, otce jiného děti mieti nemohú, ztratítece prvního“ (V. 20). Někdy neopomijí vzpomenouti práv a výhod, které právo sirotkům přiznává (V. 38 a j.).

Nezlomná jest Všehrdova víra ve spravedlnost. Dobrého člověka bŕh, štěstie a jeho spravedlnost vždycky vysvobozuje a zlé lidi čerti, neštěstie a jich nepravosti vždycky odsuzují a jim otplacují konečně, nebo zde, nebo potom až do pekla“ (VIII. 11, 5 textu vladislavského). „Spravedlivému bŕh, štěstie i právo pomáhá“ . . . „spravedlnosti a pravdě všechna práva pomáhají“ (II. 17). Několikrát přiznává, že pohán býti může i spravedlivý, nikdy ale odsouzen (III. 13, II. 18). Důrazně varuje vinníky, aby upustili od sporů, ať žalují, nebo jsou žalováni (II. 17, III. 24). Stěžuje si, že „nynie po všem křesťanstvu žalobníci a znášeči súkromí přieliš jsou se vyzískali a zvelebili a mnozí je rádi slyše, ale nerádi s nimi a s otcem jich luciperem do pekla pŕjdú. Takových žalobníkův a znášečŕv nebo snesti nemohlo, země je sotva drží a z pekla by jich rádi vybyli a nemohú, neb i otec jich luciper, který jest žalobníkem dobrých byl, pro takové žaloby a pýchu svú jest do propasti pekla horúcíeho s nebe přes hlavu s svými spolupomocníky stržen (II. 18, 12). Pak-li by kdo nepřizní kmetův proti právu odsouzen byl, „nemúže tak velké hanby a škody odsúzeniem vzieti, aby oni tisíckrát větší, zde i potom ujiti mohli.“ (II. 18 recense kostelecké.) K nespravedlivě odsouzeným se pak obrací „aby trpělivost mieti uměli, ne v lánie, ne v hrŕzy, ne v trpělivosti, v pomstu se vylévajíce, než Pánu a nejvyššiemu a najspravedlivějšíemu Súdci pomstu aby zachovati uměli a jemu věřili, že jich nevinny, jich křivdy ten nejlíp pomstí, kteříž nejvíce moci, múdrosti a umění má. (IX. 10, § 17 textu Křížovnického). Vzpomíná osudu Faronova, Herodesova atd. a praví: „poněvadž těm velikým není odpúšteno, věz jistě, že ty nad to šanován nebudeš!“ „...neb nic od Pána nejvyššieho, boha, bez příčiny a nadarmo nenie, kterýž zlé lidi, vysoké, mocné, nepravé i nešlechtné pro dobré jest zřiedil, aby byl, kto by utískal muže dobrého a trápil, a dobrý, aby měl koho, aby přemáhal. Neb vždycky z zlého jich spravedlivým nemieněné dobré přichází (IX. 10, § 17 Křížovnického rukopisu).

Zvláštní důraz klade Všehrd na přísahu, kterou nazývá „největší pomocí k srovnání svárŕv, při a lidských rŕznic“ (II. 28, § 6). Několikrát dokládá, že „kto křiv ja přísahu provede, žádný dlúho nedědí zde na světě“ (II. 23, IX. 10).

Opravdu překvapuje Všehrdův velý cit sociální. Nejednou odsuzuje obvyklé zvětšování robot, ze strany pánů a i doklady podává, kde sedláci (v kraji Prácheňském v Čechách a Zábřežští na Moravě) proti nespravedlivé vrchnosti mocí povstali (IV. 4). Jinde stěžuje si na pány, že „skupují zemany a sídla zemanská boří, tvrze a zámky zemanské kazí a s zemí srovnávají... když potom siedl zemanských množstvie prielišné v každém kraji jest zbořeno a zahlazeno... IX. 10, 12 (rukopis Křižovnický i universitní). Proto velebí i pány Kostky z Postupic (v Závření první recense jim věnované) že „...lidu bezprávných a znovu vymyšlených robot neukládají“. S chlubou ukazuje, že i předkové chudých na soudu neopustili „pánem z lavic“, nemají-li svých přátel na ně pamatující (II. 18, § 1).

Krásná slova pronáší Všehrd o přátelství. „Nic tak proměnného v tato léta není jako přátel, kterýž se dlouho hledá, sotva se nalézá a nejtíže zachován bývá (VI. 35). Ukazuje, jak pravý přítel pozná se v neštěstí... „neb mravenci zajisté do prázdných stodol nikdy nelezú, tak též k člověku o zbožie příšleému ředký se postaví přítel“ (II. 18, § 1).

Všehrd — sám bývalý úředník desk zemských — nejednou obrací se v svém díle ku svým bývalým kolegům, aby poukázal na jejich povinnosti, práva, nebo požitky. I tyto poukazy jsou zajímavé a mnohé z nich psány jsou skoro pro dny dnešní. Tak připomíná úředníkům, „že nejsou páni, než vše obce a všech lidí služebníci; neb za to od lidí k živnosti své peníze a úplatky berní, a to jest jich, jakož často slychají, pluh a věděti mají, že ne pro ně dsky, ale i oni i dsky pro lidi a pro všecku obec vše země jsú, aby všem (neb jsú všech služebníci, poněvadž každý úřad nic jiného není, než služba všem), ktož cò u desk činiti mají, slúžili, se všem lidm bez křikův a svárův v jejich potřeby, povolně jako služebníci mluvíce, ne křikající jako páni. Také k Msti, pánóm, rytířstvu i vše obci, chudému jako bohatému, každý úředník přísahu dělá dříve, než se v úřad uváže, ale úředníkom přísahy žádný nedělá.“ (IV. 2, § 15, 16 textu vladislavského.) Úředníci u desk, kteří i v době válečných nepokojů úřadu svého opouštěti nemají (VII. 25), jsou povinni „nejméně dvě nebo tři hodiny denně vytrvati, lidí tu čekati, ne od lidí čekání býti“ (IV. 2, § 10 textu vladislavského). Usuzuje, že někteří vstupují v úřady „aby tudý ctění byli, nezna- jíce toho, že vzácnost ne od úřadu brána, než úřadu od nich, když ho dosáhnú, má přidána býti. Nemysl sobě žádný, aby úřadem byl vzácnější; cos k úřadu přinesl, to v něm mletí budeš a více nic; žádného oděv nedělá lepšího, ani vzácnějšího, též i úřad. Nebo ktož bez úřadu jest, svobodný a sobě volný jest, ale ktož v úřadě jest, v službu poddán jest a již není sobě svobodným, než jiných všech služebníkem.“ (IV. 2 text postupický). Pečlivě vypisuje Všehrd poplatky, kterých úředníci za své výkony mají požadovati a napomíná je, aby „lidé nepřetahovali, než na přísahu a duši pamatovali“. (VIII. 47,

§ 4 text postupický; VIII. 48, § 6.) Nejednou zvláště vytýká autor povinnosti úředníkům.

Zmínky zasluhují i časté stezky na přítomnost, s nimiž ve Všehrdově díle se setkáváme. Vane z nich opravdová nespokojenost se současným stavem. Tak praví v knihách III. 21, § 4, že o úkladech, lstech, nevěrách a neupřímnosti za předků něčeho slyšeti nebylo, ale nyní za nejvyšší moudrost se u některých drží a dobrot a spravedlivá upřímnost za hlúpost se pokládá. A již se ti téměř najlépe všudy mají, kteříž najlépe dobré znášeti a všem všeho potakatí umějí, a prostě, druzí tomu, co sami dělají, jiné učie a tak chtějí mjeti své i nesvé.“ V „Předmluvě“ stěžuje si opět na lakotu jednotlivců, která působí, „že každý sobě raději než obci živ jest, a svého všickni hledie; obecního ne každému se chce“. Podobné stezky najdeme i jinde v „Knihách devaterých“. Jinde: „V této zemi žalobníci a znášeči súkromní přeliš jsou se toho času zvelebili a mnozí je rádi slyšie.“ Tak v kn. II. 17, pr.; III. 13; VI., 39, § 8 („neb nyní lidé více statek a zbožie, než přátely milují... Pro peníze také lidé nyní mnozí netolíkto nad přitelem, ale i nad svú ctí nevěrně učiniti nic sobě nevážie.“) VII. 34, § 3; VIII. 33. Nedostatek bezpečnosti v zemi dokazují i slova k pánům Kostkům v „Zavřenie“ adresovaná: „... že po gruntech VMstí vždycky každý pocestný svobodně ve dne i v noci beze vše brani jakléž klovivěk zbožie vésti nebo hnáti a (jako říkají) zlato na hlavě nésti, bez škody i všelikého nebezpečenstvie pronésti může. Ne tak po cizích gruntích.“ Zajímavá jsou Všehrdova slova, na která již dr. Her. Jireček*) poukázal, v dopise Bohuslavovi Hasištejnskému z Lobkovic uvedená: „Ničemu se nenaučiti, skoro je prý užitečnější a chvalnější, než mnoho na učením pobyvatí!“ Tím naráží patrně na poměry u desk zemských a možné intriky se strany panské.

Všehrd, znamenitý právník, je v celém svém díle příkrým odpůrcem sporů. Nejednou svornost vynáší a vtípně ukazuje, že „svorností najmenšie věci vysoko zchlázejí, nesvorností největšie panstvie i královstvie różno se rozchlázejí.“ (IX. 10.) I před uzavíráním spolků, které byly zdrojem častých sporů, varuje a dovolává se hesla, tehdy již běžného, „Bůh stvořil volky, a čert spolky!“ (VI. 14.)**) O duchu mírumilovném a šlechtném svědčí i toto místo z knih VII. 7.: „Neb to každý člověk má a povinen jest jinému každému z přirozenie činiti chceli za člověka a ne za hovado zůstati, jako: U svého ohně dáti osvietení, cestu bludícíemu ukázati, střechy a domu svého kaž-

*) V úvodu k vydání M. V. ze Všehrd „O právích země české knihy devateré“. Praha 1874. Nákladem Všehrdů str. XI. — Táž „Předmluva“ otištěna v Právniku 1874, str. 721 a násl.

**) Fakticky se Všehrd sám jméním spojil, a to s vlastní matkou již roku 1483. — Srovnej: Fr. Cída: Viktorín Kornel ze Všehrd na pražské universitě. Památník Všehrdů, Praha 18, str. 255. Zvláštní otisk str. VI.

dému pocestnému přieti, ztrátu navrátiti, a též svěřenú věc zase dáti.“

Nejednou již poukazováno bylo na Všehrdův vřelý zápal vlastenecký.*) Dokazuje jej skutky, když překládá Jana Zlatoústého Knihy o napravení padlého, proto, aby netoliko Řekové a Latináci, ale také i Čechové a Slováci řecké učitele mohli čísti, čtúc rozuměti... Neb jazyk český není tak úzký, ani tak nehladký, jakož se některým zdá. Hojnost a bohatství jeho z toho móż poznáno býti, že což koli řecky, což koli latině (o němčině nic nyní nepravím) móż povědieno býti, to též i česky. A není těch knih žádných řeckých ani latinských, aby v české obráceny býti nemohly. Co se pakí hladkostí jeho dotýče, nevíem, by tak výmluvně, tak ozdorně, tak lahodně všecko jazykem českým povědieno býti nemohlo, jakož řeckým nebo latinským. Bychom se toliko snažili a jedni mimo druhé chválali, abychom jej vyzdvíhali: tudíž by jazyk český hojný, mnohý, vytřeny a sebe světlejší vidien býti mohl i pulérovanejší.“

Stejně známa je i Všehrdova nenávisť k Němcům, tehdy v Čechách všeobecná. Ji přenáší i na jazyk německý, o němž v úvodu k svému překladu Jana Zlatoústého praví: „Němci, jichž jazyk tak drsnatý, tak dreplavý a tak nerozumný jest, že jeden s druhým mluvě, Němec s Němcem, sobě častokrát nerozumievaají, avšak jej našemu na potupu šíře a trů, tak že i latinská slova veň vtrušují, aby vždy jazyk jich byl dostatečnější a hojnější, a čehož doma nemají, u susedův, ač dobře dalekých vyhledávají.“ Jireček**) zastává názor, že nenávisť ta neplatila celé národnosti německé, nýbrž toliko Němcům jako cizozemcům. v Čechách a dokládá, jak Všehrd chválí německou vzdělanost i jejich lásku k rodnému jazyku a dokonce za vzor krajanům je staví. Názoru tohoto jest se přidržeti i z toho důvodu, že nikde — až na jedinou výjimku — v „Knihách devaterých“ přímo proti Němcům nevystupuje, nýbrž vždy výslovně cizozemce uvádí a Němci nebyli tehdy v českém státě cizinci jedinými. Tak cizozemci vyloučení jsou z úradů zemských, bez povolení králova nemohou nabývati statků ve státě atd. V knihách III. 17, § 4 (textu vladislavského) praví: „...neb žádný cizozemec pro dobré české do Cech se neobrací než pro užitek svůj vlastní, kteréhož když dosáhne, o zemské dobré obecně málo myslí!“ — Naproti tomu ovšem v kn. II. 27, § 1. uvádí, že Němec nemůže býti očištníkem. — Důrazně zaznamenává, že veškery desky jen jazykem českým vedeny býti mají (IV., 3, § 3; VI., 32, § 5). Také dílo své věnoval Všehrd „k užitku Čechóm, zvláště dobrým a upříemným“ (IV. 3, § 3).

Právnickému důmyslu Všehrdovu svědčí okolnost, že nejednou poukazuje v díle svém na vůli a úmysl, snad pod vli-

*) Srovnej: Aug. Seifert: „Po dvacetipěti letech.“ Památník Všehrdů str. 238; Jireček na n. m.

**) Na uved. místě str. XXX.

vem práva římského. V kn. III. 21 uvádí, „že mnohé jsou nepravosti, na kterýchž se netoliko účinek skutečně dokonáný a dovedený pomstí práv popravuje, ale také sám úmysl a samá vůle přísností se práv mstí a káže.“ Stejně v kn. II. 17 praví: „...bude-li proti tobě nález ukázán psaný v deskách, nebo právo psané, ježto by zřetelně proti tobě stálo, v tom musíš ne k psaní, než k úmyslu a k vůli těch, kdo jsou nález nebo právo vynášeli, hleděti.“ Podobně v Zavěnie uvádí známě latinské přísloví slovy: „Na kteréžto samé vůli a chtění, a při velikých věcech zvláště, dosti jest.“

Všehrdově víře ve spravedlnost plně odpovídá úcta k právům, patrná z každé stránky jeho díla. Neustává obdivovat předky, kteří tak důmyslná práva vymysleli. Nejednou dovolává se desk ohnilých a zetlelých (IX. 10, § 3) a ostře odsuzuje věškerý novoty, které nic, dle jeho názoru, zlepšiti nemohou. V knihách III. 18 praví: „Ne jedné, ne dvoje nebo trojje, ale nečíslné, dokonalé a ustavičné chvály jsou hodní staří Čechové, spravedlnosti práv a obecného zemského dobrého přelíštní mílovníci, kteříž jsou téměř nad lidský rozum, nad všelikú moudrost lidskú tak spravedlivá, tak dokonalá práva vyhledati, vymysleliti, vydati uměli.“ V kn. II. 30: „Bych sto jazykův měl a tolikéž úst, železný hlas a měděné peře, nemohl bych ani vymluviti, ani vypsati, jaké jsou chvály hodní Čechové staří, zemi českú spravující, kteří jsou tak spravedlivá, tak dostatečná a tak potřebná sobě i dědicóm svým práva vymysleli.“ Staří Čechové neustanovili prý nic bez příčiny, nic nálichem a štěstím (IV. 14, § 8), nic bez rozumu (VII. 4, § 10), nic nadarmo (IV. 19) ne na jednu stranu toliko hledíce, ale pílne na všechny strany se obracejíce vtipně, opatrně, spravedlivě a pokud že jest mohlo býti, s najmenšími zážadavami (IX. 10, § 2), s rozumem, s radú a opatrností více než lidskú (IV. 19) práva nalézali. Se stejnou úctou k předkům mluví Všehrd v kn. VI. 34, § 1; VIII. 33, § 7; IX. 10. § 3. Úzkostlivě přihlíží ke všem změnám, které původní, starobyly ráz ohrožují. „Ale hrieď všeliká proměna zřízení starého mysl obrázie a uší urázie!“ (IX. 10. § 12. rukopis křižovnický) nebo v týchž knihách v § 14: „To nyní jest změněno s užítkem pódvode malým, ale se škodú pohnaného nemalú...“ Jeho konservatismu vlastní jsou slova: „Přidati jest užitečněje k starým nálezóm tisíc nových než jeden změnití nebo ujieti a mnohem užitečněje a lépe jest, některým toho, čehož jsou prvé neměli, ještě nemietí, nežli všem vóbec to, což mají dobrého s velikým zlým obecním ztratili. VI. 34, § 5. Podobně knihy IX. 10, §§ 2, 3. — Rušitel práv je největším nepřitelem země. „Žádný nepřítel a zhlúbce tak škodný zemi není jako ten, ktož se netoliko o to pokúšie, aby zemské dobré svévolností svú rušil, ale také práva, jimž země stojí od starodávna, smie kaziti“ VIII. 26, § 1. Všehrd rád právy se zabývá „neb netoliko užítku všech a jednoho každého slúžie, ale také i rozum ostří a paměť tvrdí těm, ktož o nich často myslie. (VII. 30.)

S oblibou Všehrd vykládá, že nešlechtnost lidská to byla, proti níž se musila společnost právem opatřit. V ní vidí vznikl a původ práva, když často poukazuje na staré přísloví, že „z zlých obyčejův dobrá práva se rodí! (IV. 13, § 5; III. 21, § 1; VI. 37, § 4.) Nejednou zdůrazňuje rovnost práva ke všem. „Všem právo rovné, soudové všem jednotajní“ (IX. 1). V právu „bohatý před chudým, chudý před bohatým nic nemá“ (VI. 32). „Což jednomu se nalezá, všem v téže při se nalézá“ (VIII. 2, § 9). Srovnej ještě: VII, 10, § 7; 1. rukopis křížovnický, III, 1, § 2; II, 9; VIII, 13 a 14. Těší žalované, aby nelekali se nepřiznivě soudův a praví, že soudcové na strany „nejináč, než jako na obrazy malované, řezané, tesané nebo ryté hledie (IX. 1) neboť ne osoby, ale pře soudí... nic z omylnosti, nic bez rozmyšlení, nic v kvap nenalézají“ (II. 21, § 11, srovnej II. 18, § 2). Zdůrazňuje, že na soudě obě strany dlužno slyšeti (IX. 1; II. 31, § 5; II. 17, § 10 atd.). Poučuje, jak na soudě věsti si sluší a poznamenává, že „všeliká vážnost a pravda držána a zachována býti má (II. 5). Zrazuje před odbojem „kterýmž své spravedlnosti žádný nepolepší (VII. 28, § 1). — Stejně jako na soudě, jest veškeru vážnost zachovati i k úředníkům desk (VII. 7, § 1). Desky nazývá Všehrd „věrnou stráží všech věcí do nich zapsaných i vložených, ...neboť listové se potracují a mol, oheň i zloděj jim uškoditi móż, ale deskám starost neškodí, mole a ohně neznají, na vođu, na železo, žádné péče nemají, zlodějóm se smějí (VI. 10, § 2).

Pokrokové, moderní názory Všehrdovy, jeho vlastenectví, šlechtnost, mírumilovnost a opravdová upřímnost, která svědčí o duchu na svoji dobu kromě obyčejném, postavili Všehrda mezi první muže české. I ryzí zápal náboženský dokázal skutkem, když z latiny přeložil díla obsahu náboženského, jako sv. Jana Zlatoústého: „Knihy o napravení padlého“, Cypriánův „List k Donátovi o potupení světa“ a „Výklad na modlitbu Páně“.*)

Pročítáme-li pozorně Všehrdovo dílo, nedívíme se, proč Jičínský**) nazval Všehrda nejen nejproslulejším právníkem, ale

Všehrdovo dílo v dějinách recepce římského práva.

Miroslav Boháček.

Má-li býti zjev tak pozoruhodný, jako je recepce římského práva, vylíčen věrně na kterémkoli ze svých stupňů a do všech svých důsledků, nelze prostě vyseknouti z celkového vývoje ome-

*) Srovnej: Jakubec: Dějiny literatury české str. 244, Praha 1911, Jan Laichter.

**) Dr. K. Jičínský: Vývin českého právnictví, Praha 1865, str. 145. přímo umělcem.